

สารสนเทศ : การเรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์

INFORMATION: TO STUDY ITS PRORER USAGE

รองศาสตราจารย์เฉลียว พันธุ์สีดา¹, กุลยา สุขพงษ์ไทย²

Associate Professor Chaleo Phanseeda¹, Kullaya Sukpongthai²

ผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยธนบุรี¹, หัวหน้าสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยธนบุรี²

bo_yahoo@hotmail.com²

บทคัดย่อ

สารสนเทศ : การเรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์ เป็นพื้นฐานสำคัญในการตระหนักรู้ถึงคุณค่าและการเข้าถึงสารสนเทศของทุกคน สำหรับผู้ที่เรียนอยู่ในสถาบันการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะนักศึกษาต้องมีความเข้าใจถึงการเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางวิชาการจากสารสนเทศที่มีการบันทึกไว้ในรูปแบบของสื่อ 3 ประเภท ได้แก่ 1) สื่อสิ่งพิมพ์ 2) สื่อโสตทัศน์ และ 3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากสารสนเทศเป็นทรัพย์สินทางปัญญา เป็นลิขสิทธิ์ของผู้สร้างผลงานนั้นๆ ขึ้นมา จึงมีกฎหมายคุ้มครองสารสนเทศ มีทั้งที่เป็นคุณประโยชน์และโทษ การนำมาใช้จำเป็นต้องมีการคัดเลือกรูปแบบที่เหมาะสมให้ลึกซึ้งทุกแง่มุมว่าควรแก่การเชื่อถือมากน้อยเพียงใด หลักการว่าสิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดไม่ควรเชื่อ และไม่ให้อ้างอิงอย่างมั่วย ต้องใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษ หรือดีไม่ดี ก่อนเชื่อ ต้องใช้หลักกาลามสูตร ดังคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงไว้แก่ชาวกาลามะ

การนำสารสนเทศ ของผู้อื่นมาใช้ประโยชน์ในผลงานทางวิชาการ การดำเนินชีวิต และประกอบกิจการงานให้ ได้ทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ตามความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของตนจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบ ตระหนัก และระมัด ระวังอย่างเป็นผู้มีจริยธรรม มีความรับผิดชอบตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยไม่ให้มีการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือลอกเลียนโดยไม่ระบุแหล่งอ้างอิง ต้องให้เกียรติแก่ผู้สร้างผลงานนั้นๆ ด้วยการอ้างอิงตามหลักการนำเสนอผลงานทางวิชาการที่เป็นสากล จึงจะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

คำสำคัญ: การรู้สารสนเทศ, สารสนเทศ

Abstract

In this digital age we are all impacted by the immense amount of information on our daily life. It is incumbent upon us to properly access relevant information and make full use of such information for the benefits of all concerned. For students at all educational levels, understanding the role of information and its usage is crucial so as to become well-rounded and informed citizens. Information can be classified according to the media: print, videos, and electronics. Certain information is invariably created by someone; as such, information is protected by the Intellectual Property laws. Those who want to gain access must carefully realize the extent of those rights. Another point of concern is the reliability of information. In this respect, it is recommended that one follows a set of guidelines, commonly known as the Kalama Sutta tenet which provides a checklist for accepting something as true or credible. In addition,

logic must trump personal bias and attitude. As with a coin that has two sides, one must systematically scrutinize the pros and cons of the information at hand before making a judicious decision. Finally, when information is used in academic or other professional circles, one must be responsible, ethical and respectful by fully acknowledging the source and its author(s) according to standard practices including avoidance of plagiarism.

Keywords: Information Literacy, Information

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ยุคใหม่ที่อาศัยทักษะการใช้สารสนเทศ เหตุนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นยุคแห่งสังคมสารสนเทศอย่างแท้จริง เพราะเป็นยุคแห่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งหมด คือ ทั้งสังคมโลกและสังคมไทยเป็นอย่างมาก เป็นสังคมออนไลน์ที่ทำให้โลกแคบลงเป็นโลกาภิวัตน์โดยอัตโนมัติ การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเริ่มตั้งแต่ตื่นนอนขึ้นมาในตอนเช้าแล้วดำเนินชีวิตต่อเนื่องไปจนกระทั่งเข้านอนในตอนค่ำ ซึ่งทุกคนจะได้รับข่าวสารอันเป็นความรู้ ข้อเท็จจริง ผ่านสื่อหลากหลายประเภท อาทิ สื่อออนไลน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และบุคคล อาจรวมไปถึงสื่ออื่นๆ ที่มาเกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคน เช่น โทรศัพท์ ไอแพด ไอโฟน และอุปกรณ์สื่อสารอื่นๆ ที่เข้าถึงสารสนเทศ อิเล็กทรอนิกส์จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ เป็นต้น ข่าวสารที่แต่ละคนได้รับในชีวิตประจำวันก็แตกต่างกันไปตามสภาพชีวิตและอาชีพของแต่ละบุคคล เป็นต้นว่าเป็นข้าราชการ อาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ วิศวกร พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานธนาคาร ชาวบ้านทั่วไป ทั้งหญิงชาย ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีความหลากหลายในแง่ของความหมาย คุณค่า เนื้อเรื่อง อันก่อให้เกิดปัญหาทำให้ผู้รับรู้มีความเฉลียวฉลาดขึ้น และสภาพการรู้ของประชากรทั่วโลกนั้นย่อมมีการพัฒนามาจากการรู้หนังสือ ที่ได้มาจากการอ่านเป็นสำคัญ

ในยุคแห่งสารสนเทศ การรู้หนังสือ ไม่ได้หมายถึงการอ่านออกเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะข่าวสารต่างพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็นทรัพยากรสารสนเทศที่อยู่ในรูปของสื่อ

ต่างๆ ที่แบ่งเป็น 3 สื่อ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลายเหลือคณานับ ผู้ที่จะใช้สื่อทั้งสามประเภทจึงจำเป็นต้องมีทักษะการเรียนรู้การเข้าถึงที่แตกต่างกัน โดยสื่อในปัจจุบันต้องใช้อุปกรณ์เข้าช่วย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ด้านการพึ่งพาเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคม ดังนั้น การมีทักษะการรู้สารสนเทศ จึงเป็นเสมือนปัญญา มีความสามารถในการค้นคว้าและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงผู้ขาดทักษะการใช้อุปกรณ์ ไอแพดปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 18 สิงหาคม 2556 (“ส.ส. หนองคายแจกภาพหิวใช้ไอแพดไม่เป็น ยันตั้งใจหาข้อมูลเรื่องข้าวมือพลัดโดนรูปขึ้นมาเอง,”. 2556: 1, 9-10) [1] ในระหว่างที่มีการประชุมงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2557 ของรัฐสภาในคืนวันที่ 16 สิงหาคม 2556 ต่อมาจนถึงเช้าวันที่ 17 สิงหาคม 2556 แม้ว่า ส.ส. ผู้นั้นจะอ้างว่าไม่เคยใช้ไอแพดมาก่อนโดยอ้างว่าเนื่องจากรัฐสภาเพิ่งแจกให้ยังใช้ไม่เป็น จึงทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้น เมื่อนักข่าวนำภาพดังกล่าวไปเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ทำให้ ส.ส. ท่านนั้นเสียชื่อเสียงและได้รับคำครหาว่าทำให้รัฐสภาเสียหายไปด้วย ถึงแม้ว่า ส.ส. ท่านนั้นจะมีความรู้ถึงขั้นดุขภูบัณฑิต แต่เนื่องจากขาดทักษะการเรียนรู้วิธีค้นคว้าหาข้อมูล ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้วิธีการเข้าถึงสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญและจำเป็นแก่ทุกคน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษานั้นต้องเรียนรู้วิธีค้นคว้าให้ละเอียดลึกซึ้งมากกว่าบุคคลทั่วไป เพราะต้องแสวงหาความรู้เพื่อการศึกษาให้มีคุณภาพดีขึ้น

เหตุผลที่ผู้เขียนนำเสนอบทความนี้ก็เนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการ ประการแรก คือ การขาดทักษะการเรียนรู้ของ ส.ส. ผู้ทรงเกียรติในรัฐสภา ดังที่กล่าวไว้แล้ว ส่วนประการที่ 2 นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้เขียนโดยตรง คือ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 ผู้เขียนเดินทางไปทัศนศึกษาที่ญี่ปุ่น พบว่า คนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ทั้งผู้สูงวัยและคนวัยทำงานไม่ว่าจะอยู่บนรถไฟหรือสถานที่ทั่วไปมักจะอ่านหนังสือ และก้มหน้าก้มตาจ้องอยู่กับเทคโนโลยีใหม่ๆ คือ ไอโฟน และไอแพด อย่างจริงจัง จนกลายเป็นบุคลิกใหม่ของยุคดิจิทัลซึ่งมักจะไม่สนใจสิ่งรอบตัวใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากโลกของตนเองที่กำลังหมกมุ่นอยู่ ผู้เขียนจึงมีความรู้สึกว่าตนเองนั้นตกgrun ไปทันทีทันใด เพราะไม่ได้สนใจในเครื่องมือสื่อสารใหม่ๆ จึงขาดความรู้ในเรื่องไอทีไปโดยปริยาย เมื่อเห็นชาวญี่ปุ่นทั้งหญิงและชายผู้สูงอายุต่างสนใจข่าวสารข้อมูลในรูปสื่อสิ่งพิมพ์และอุปกรณ์มือถือที่สามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ทันทั่วทั้งที่ จึงเกิดความสนใจ และเกรงว่าจะเป็นคนตกgrun เมื่อกลับมาบ้านจึงไปซื้อไอแพดมาศึกษา ข้อมูลและสารสนเทศที่ค้นได้จากไอแพดนั้นช่างมากมายและหลากหลาย ทั้งที่เป็นความรู้ ความบันเทิง ทำให้ตนเองรู้สึกว่าการมีอุปกรณ์สำหรับเข้าถึงสารสนเทศนั้นมีประโยชน์และมีคุณค่ามาก ทำให้รู้สึกว่าโลกนี้ช่างกว้างขวางเมื่อไรที่ให้เราอยากรู้อีกมากมาย แต่ตนเองยังด้อยในเรื่องทักษะการใช้อุปกรณ์ที่กล่าวมา จึงคิดว่าบุคคลรุ่นใหม่ควรเห็นความสำคัญต่อการศึกษาและทักษะพื้นฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต สมควรส่งเสริมศักยภาพให้มันคงเพื่อรับรู้สภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี และอารยธรรมของโลก สรุปลงท้ายคือ คนยุคปัจจุบันควรมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองในการเรียนรู้เรื่องการอ่าน การรู้สารสนเทศ การรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ การรู้เท่าทันเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งหมายถึงการรู้จักใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน และการตัดสินใจในชีวิตประจำวันที่ถูกต้องรวดเร็วด้วยสารสนเทศที่มีอยู่รอบด้านและรอบตัวเราเอง

ความหมายของสารสนเทศ

คำว่า “สารสนเทศ” นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542: 1182) [2] หมายถึง ข่าวสาร การแสดงหรือชี้แจงข่าวสารข้อมูลต่างๆ และยังมีอีกคำหนึ่งที่ระบุไว้ในหน้าเดียวกันคือ คำว่า “สารนิเทศ” หมายถึง การชี้แจงแนะนำเกี่ยวกับข่าวสารหรือข้อมูลต่างๆ ความหมายที่ให้ไว้เพียงสั้นๆ ในสองคำนี้ ผู้ใช้นิยมใช้คำว่า “สารสนเทศ” มากกว่า

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2543) [3] กล่าวว่า “สารสนเทศ” หมายถึง ข้อเท็จจริง เหตุการณ์ ที่ผ่านกระบวนการประเมินผล มีการถ่ายทอด และบันทึกไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน ในคอมพิวเตอร์ รวมถึงการบันทึกในรูปแบบอื่น เช่น คำพูด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ให้ผู้รับสารได้ทราบ ฉะนั้นเมื่อพิจารณาสารสนเทศจึงอาจพิจารณาได้ 2 ประเด็น คือ เนื้อหาและการประมวลเพื่อเผยแพร่หรือถ่ายทอดเนื้อหาของสารสนเทศนั้น ในด้านเนื้อหาสารสนเทศถือได้ว่าเป็นผลผลิตทางสติ ปัญญาของมนุษย์ในสาขาวิชาใด เรื่องใด ปรากฏในรูปแบบใด ภาษาใดก็ได้ ส่วนการประมวล หมายถึง วิธีที่ใช้ในการผลิต การส่ง การจัดเก็บ การถ่ายทอดหรือเผยแพร่เนื้อหาของสารสนเทศ เพื่อนำไปใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

พวา พันธุ์เมฆา (2541) [4] กล่าวว่า “สารสนเทศ” หมายถึง ข่าวสาร ข้อมูลนานาประการ ความรู้ ความรู้สึกนึกคิด ข้อเท็จจริง ประสบการณ์ รวมถึงจินตนาการของมนุษย์ซึ่งมีการจัดการแล้วบันทึกลงในสื่อ หรือวัสดุสารสนเทศรูปแบบใดแบบหนึ่ง และมีการถ่ายทอดเผยแพร่อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

โดยสรุปสารสนเทศ คือ ข้อมูลที่ได้จากการจัดระบบ อันประกอบด้วยข้อเท็จจริง ข่าวสาร ความคิดเห็น จินตนาการ เหตุการณ์ ประสบการณ์ ฯลฯ ซึ่งผ่านกระบวนการประมวลผล โดยรวบรวมและสังเคราะห์ขึ้นมาเป็นความรู้ใหม่ด้วยสติปัญญาของมนุษย์แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างมีกระบวนการทั้งการเกิด การสะสม การเผยแพร่ออกไปอย่างมีความหมาย และคุณค่าตามวัตถุประสงค์แก่ผู้ให้นำไปใช้ประโยชน์อย่างสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน

ประจักษ์ลูกโซ่ ดังนี้ 1) ข้อมูล เป็นบ่อเกิดของสารสนเทศ 2) สารสนเทศเป็นบ่อเกิดของความรู้ 3) ความรู้ เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา เพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจในบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน จึงขอยกตัวอย่างดังนี้

ปัจจุบันซึ่งมีร้านเซเว่นอีเลฟเว่นอยู่ทั่วไป เมื่อมีคนเข้าไปในร้านเพื่อหยิบของที่ต้องการบนชั้นมา 5 ชั้น ของทุกชั้นจะมีราคาติดไว้ เมื่อผู้ซื้อนำของมาส่งให้ที่เคาน์เตอร์เพื่อจ่ายเงิน พนักงานเก็บเงินจะคิดเงินจากราคาสินค้าแต่ละชั้นว่าทั้งหมดรวมเป็นเงินเท่าไร ดังนั้นรายละเอียดและราคาสินค้าแต่ละชั้นคือ “ข้อมูล” ส่วนราคาโดยรวมทั้งหมดที่คิดมาจากสินค้าทั้ง 5 ชั้น นั้นหมายถึงการได้ผ่านกระบวนการประเมินผลแล้วจึงกลายเป็น “สารสนเทศ” หรือเมื่อมีการปิดบัญชีทำการค้าขายของแต่ละวันก็จะทำให้ทราบว่าได้ว่าขายสินค้าใดไปบ้าง จำนวนเท่าใด ยอดเงินโดยรวมของวันนั้นเป็นจำนวนเท่าไร “สารสนเทศ” ที่ได้ในแต่ละวันนั้นก็จะเกิดเป็นความรู้ และเมื่อมีการนำความรู้ไปใช้ คือ เมื่อทราบว่าสินค้าใดที่ขายดีได้รับความนิยม ก็จะสั่งเข้าร้านมาให้เพียงพอแก่การบริการลูกค้าและเพื่อเป็นการเพิ่มยอดขายของร้านอีกด้วย จึงสรุปได้ว่า การนำสารสนเทศที่ได้จากร้านเซเว่นอีเลฟเว่นไปใช้ประโยชน์ในครั้งนี้ จึงสัมพันธ์ต่อเนื่องกันประจักษ์ลูกโซ่ ดังที่กล่าวมา ตามข้อ 1) สินค้าแต่ละชั้นจัดเป็นข้อมูล 2) ราคาสินค้าโดยรวมเมื่อผ่านการประมวลผล จัดเป็นสารสนเทศ (ความรู้) และ 3) ปัญญา คือ การรู้จักคัดเลือกสินค้าที่ขายดีมีค่านิยมเข้าร้านเพื่อเพิ่มยอดขาย

ดังนั้น ความรู้จึงเป็นพื้นฐานหลักของการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคลในสังคม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2554: 243) [5] จึงนิยามคำว่า “ความรู้” หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้มาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้มาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ องค์กรวิชาในแต่ละสาขา เช่น ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ความรู้เรื่องเมืองไทย ความรู้เรื่องสุขภาพ เป็นต้น

ประเภทของทรัพยากรสารสนเทศ

ทรัพยากรสารสนเทศ (Information resources) ได้แก่ ความรู้ที่มนุษย์ใช้สติปัญญาสังเคราะห์ขึ้นใหม่ จากข้อมูลนานาประการ ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ประสบการณ์ จินตนาการ ฯลฯ ในสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นภาษาใด โดยมีการบันทึกไว้ในรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นตัวอักษร เสียง ภาพ รวมถึงภาพ เคลื่อนไหว ฯลฯ ลงในสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ เช่น หนังสือวิชาการ หนังสือสารคดี หนังสือบันเทิงคดี เรื่องสั้น หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงหนังสืออ้างอิง สิ่งพิมพ์รัฐบาล วิทยานิพนธ์ ฯลฯ วารสาร เช่น วารสารวิชาการ วารสารสาระบันเทิง หรือนิตยสาร หนังสือพิมพ์ เอกสาร ฯลฯ ที่เรียกว่า ทรัพยากรห้องสมุด (Library resources) ซึ่งมีมากที่สุดในห้องสมุดทั่วไป รวมทั้งสื่ออื่นๆ อีก เช่น จดหมายเหตุนิตยสาร หนังสือตัวเขียน สิทธิบัตร แผนภูมิ แผนภาพ เป็นต้น

2. สื่อโสตทัศน ได้แก่ รูปภาพ แผนที่ สไลด์ วีดิทัศน์ แผ่นโปร่งใส ฟิล์มจำลอง ไมโครฟิล์ม แผ่นซีดี และรายการโทรทัศน์ ฯลฯ ซึ่งเป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียง เป็นต้น

3. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ซีดีรอม ฐานข้อมูล หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วารสารอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

แหล่งสารสนเทศ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 1312) [6] ให้ความหมายของคำว่า “แหล่ง” ไว้ว่า ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิด แห่งที่ ดังนั้น แหล่งสารสนเทศ จึงหมายถึงสถานที่ สถาบัน บุคคล ศูนย์ หรือแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามมาตรา 25 หมวด 4 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดไว้ดังนี้

“รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด ประชาชนพิพิธภัณฑสถาน หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและ

นั้นหนา การ แหล่ง ข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ”

ดังนั้น แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือแหล่งสารสนเทศ ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าวมาแล้ว ยังมีแหล่งสารสนเทศบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ เช่น ปรมาจารย์ชาวบ้าน และบุคคลในสายอาชีพต่างๆ เป็นต้น ตัวอย่างแหล่งสารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อประชาชนในรูปแบบต่างๆ นั้น มีมากมาย เช่น 1) แหล่งสารสนเทศสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ 2) ศูนย์วัฒนธรรม 3) อุทยานการศึกษา 4) สวนสาธารณะ 4) ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา 5) พิพิธภัณฑ์ และ 6) ห้องสมุด เป็นต้น

บทบาทของสารสนเทศ

จากทรัพยากรสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศที่กล่าวมานั้น จะพบว่ามียุ่อยู่มากมายและหลากหลายสารสนเทศในแต่ละแหล่งจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อผู้ใช้แตกต่างกันไป เป็นต้นว่ามีบทบาททางการศึกษาค้นคว้า ค้นคว้า โน้มน้าว ชักจูง ผลผลิตและบริการ และการจัดการ เป็นต้น การจะนำสารสนเทศใด จากแหล่งใดไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร ไม่ว่าจะป็นต่อตัวบุคคล ใช้ศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพหรือเพื่อยกระดับต่อการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นก็จำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อการตัดสินใจในการเลือกนำไปใช้ประโยชน์ให้ตรงกับความต้องการและวัตถุประสงค์

การเรียนรู้สารสนเทศ

การศึกษาในทุกๆระดับนั้น มุ่งที่การเรียนรู้ การแสวงหาความรู้เป็นสำคัญเพื่อนำความรู้ ความเข้าใจไปค้นหาข้อมูล หรือสารสนเทศที่ต้องการด้วยตนเองอย่างมีทักษะพื้นฐานของการศึกษานั้นจะเริ่มที่การอ่านเป็นเบื้องต้น ผู้เรียนหนังสือที่มีพื้นฐานที่ดีนั้นต้องผ่านกระบวนการอ่านอย่างมาก และอ่านต่อเนื่องกันมาจนติดเป็นนิสัย ซึ่งการอ่านนำไปสู่ความสามารถคิดวิเคราะห์และแยกแยะจากสิ่งที่ได้อ่านด้วยการคิดวิเคราะห์โยงกับไปสู่จุดมุ่งหมายแล้วแสดงออกเป็นการเขียนซึ่งนับเป็นการส่งสารให้แก่ผู้อ่านคนอื่นๆ ได้อย่างมี

ศักยภาพ อาจพูดให้เข้าใจอย่างง่ายๆ คือ การอ่านก่อให้เกิดปัญญาคิดวิเคราะห์แยกแยะได้มากขึ้นว่าสิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดไม่ควรเชื่อ ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงกาลามสูตรแก่ชาวกาลามะ ณ แคว้นโกศล ในสมัยพุทธกาล (กาลามสูตร: ออนไลน์) [7] นั้นเป็นหลักแห่งความเชื่อที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชนไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆอย่างมง่าย โดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษหรือดีไม่ดีกว่าก่อนเชื่อ ซึ่งพระมหาจุฬิชัย (ว. วชิรเมธี) นำมาขยายเตือนดังปรากฏในคอลัมน์ธรรมะอินเทรนด์ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ (พระมหาจุฬิชัย วชิรเมธี. 2556: 27) [8] โดยนำเสนอเป็นลายแทงแห่งปัญญาชน (The Roadmap of the Scholar) ดังนี้

1. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา (Be not led by report)
2. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆกันมา (Be not led by tradition)
3. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ (Be not led by hearsay)
4. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ (Be not led by the authority of texts)
5. อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก (Be not led by mere logic)
6. อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน (Be not led by inference)
7. อย่าปลงใจเชื่อเพราะการคิดตรงตามแนวเหตุผล (Be not led by considering appearances)
8. อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว (Be not led by the agreement with a considered and approved theory.)
9. อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ (Be not led by seeming possibilities)
10. อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (Be not led by the idea, 'This is our teacher.')

ในเรื่องการอ่านนั้น นับว่าทักษะการอ่านเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งในการพัฒนาตนเองที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

ในอีกหลายด้านในชีวิต ในเรื่องนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชโองการพระราชทานแก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2550 (ออนไลน์) [9] ดังนี้

สังคมโลกทุกวันนี้ มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสะดวกง่ายดายด้วยวิธีหลากหลายขึ้นกว่าแต่ก่อน คนในสังคมจึงรับรู้ข้อมูลข่าวสารทุกด้านได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น บางอย่างมีคุณประโยชน์ แต่บางอย่างอาจมีโทษแฝงอยู่ หากบุคคลปักใจเชื่อทุกเรื่องทุกอย่างโดยไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบแล้ว

อาจก่อให้เกิดผลเสียทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้ ดังนั้น เมื่อบัณฑิตได้รับข้อมูลข่าวสารไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม จะต้องพินิจพิเคราะห์เรื่องนั้นให้ลึกซึ้งทุกแง่มุม ด้วยการจำแนกแยกแยะให้รายละเอียดต่างๆ ทั้งส่วนที่เป็นเหตุ ส่วนที่เป็นผล ลำดับความเกี่ยวเนื่องของเหตุและผล ตลอดจนแหล่งที่มาและจุดหมายในการเสนอข้อมูลข่าวสารนั้นๆ ด้วย จากนั้นค่อยวินิจฉัยตัดสินโดยใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่เป็นพื้นฐานว่า ข้อมูลข่าวสารดังกล่าวมีเนื้อหาสาระที่ควรแก่การเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ทำได้ดังนี้ บัณฑิตก็จะไม่หลงผิด เชื่อผิด และสามารถเลือกสรรเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเป็นจริงไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และประกอบกิจการงานได้ จึงขอฝากให้บัณฑิตนำไปพิจารณา และหมั่นฝึกฝนปฏิบัติให้เชี่ยวชาญชัดเจน

การสืบค้นสารสนเทศ

ปัจจุบันทรัพยากรสารสนเทศนั้นมีมากมาย หลากหลาย ทรัพยากรเหล่านี้จัดอยู่ในรูปสื่อต่างๆ 3 สื่อ ดังที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้ง 3 สื่อนี้จะมีแหล่งรวบรวมและเก็บรักษาไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ต้องการใช้เข้ามาหาความรู้ ในการหาความรู้จากสื่อดังกล่าว ผู้ต้องการใช้สามารถสืบค้น และเรียกข้อมูลที่ต้องการนำไปใช้ได้ ด้วยระบบออนไลน์อย่างสะดวก รวดเร็ว ครอบคลุมทั้งประหยัดเวลาอีกด้วย หากผู้ที่มีความสามารถเข้าถึงสารสนเทศเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง ทาง

อินเทอร์เน็ตก็จะเป็นการง่ายแต่สารสนเทศที่ค้นได้จากอินเทอร์เน็ตนั้น อาจไม่ถูกต้องสมบูรณ์ ครอบคลุม ดังนั้น เพื่อให้แน่ใจว่าเนื้อหาสาระที่ได้มานั้นถูกต้อง สมบูรณ์ ครอบคลุม จึงควรตรวจสอบความถูกต้องจากตัวเล่มหนังสือ วารสาร หรือเจ้าของเรื่องนั้นๆ เสียก่อนที่จะนำไปใช้จริง

การสืบค้นบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้นจะต้องอาศัยเชื่อมต่อระบบเครือข่ายและต้องใช้โปรแกรมระบบสืบค้น (Search Engine) เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต โดยคัดเลือกสารสนเทศจากเว็บไซต์หรือฐานข้อมูลต่างๆ ที่ต้องการ หรือจะใช้โปรแกรมสืบค้น เช่น Google Search ซึ่งง่ายและสะดวก โดยใช้คำสำคัญ (Keyword) ที่ได้จากเนื้อหา หัวเรื่อง หรือรายการบรรณานุกรมของสารสนเทศนั้นๆ เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ชื่อเฉพาะ ซึ่งนิยมกันแพร่หลายและเลือกใช้ได้อย่างอิสระ

สารสนเทศ นับเป็นทรัพย์สินทางปัญญา เป็นลิขสิทธิ์ของผู้สร้างผลงานนั้นๆ ขึ้นมา จึงมีกฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์ของผู้สร้าง ดังนั้น การนำผลงานของผู้อื่นไปใช้จึงต้องขออนุญาตจากเจ้าของเสียก่อน มิฉะนั้นอาจจะถูกฟ้องร้องได้หากว่าเป็นผลงานทางวิชาการระดับปริญญาเอกหรือผลงานวิชาการที่เสนอขอตำแหน่งรองศาสตราจารย์และศาสตราจารย์ เมื่อมีการตรวจสอบแล้วพบว่าไปลอกเลียนมาโดยไม่มีการอ้างอิง ก็จะถูกถอนใบปริญญาบัตร ถอดถอนจากตำแหน่งรองศาสตราจารย์หรือถอดถอนจากการโปรดเกล้าฯ ให้พ้นจากการดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ ซึ่งเคยปรากฏมาแล้วในสังคมไทย พุคให้เข้าใจง่ายก็คือผู้ที่นำสารสนเทศของบุคคลอื่นมาใช้จำเป็นต้องเป็นผู้มีจริยธรรม โดยมีความรับผิดชอบและจะต้องปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของตนด้วย ในการผลิตงานขึ้นมา ถ้าเป็นงานวิชาการหากว่านำความคิดมาจากผลงานของผู้อื่นจำเป็นต้องให้เกียรติแก่ผู้สร้างงานนั้นๆ โดยมีการอ้างอิงตามหลักการนำเสนอผลงานวิชาการที่เป็นสากล จึงจะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

บทสรุป

สารสนเทศ : การรู้สารสนเทศเพื่อใช้ประโยชน์นั้น ได้แก่ การตระหนักถึงคุณค่าของสารสนเทศ ซึ่งได้รับการจัดระบบข้อมูล โดยผ่านการประมวลผล ด้วยการวิเคราะห์จำแนกแยกแยะและผสมผสานในรายละเอียดต่างๆ ทั้งส่วนที่เป็นเหตุและส่วนที่เป็นผล แล้วสังเคราะห์ขึ้นมาเป็นความรู้ใหม่ด้วยสติปัญญาของมวลมนุษยชาติ தொடต่อกันมาอย่างเป็นกระบวนการ และบันทึกพร้อมทั้งเผยแพร่ออกไปสู่สังคมทางสื่อ 3 ประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในการนำสารสนเทศมาเพื่อไปใช้ประโยชน์จำเป็นต้องใช้หลักการแห่งปัญญา 10 ประการ ดังปรากฏในกาลามสูตรที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงให้เห็นแก่ชาวกาลามะ นอกจากนี้ยังต้องรู้จักพิจารณาให้ลึกซึ้งในทุกแง่มุม ด้วยการจำแนกแยกแยะในรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกันของเหตุและผล จากนั้นจึงค่อยวินิจฉัยตัดสินด้วยการนำความรู้และประสบการณ์พื้นฐานที่สั่งสมมาทั้งชีวิต คัดเลือกเฉพาะสิ่งที่ถูกต้อง เป็นจริง ไปปรับใช้ประโยชน์ในผลงานทางวิชาการ การดำเนินชีวิต และประกอบกิจการงานให้ได้ประโยชน์ทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ตามปรารถนา

เอกสารอ้างอิง

- [1] ส.ส.หนองคายแจงภาพวิวใช้ไอแพดไม่เป็นยันตั้งใจหาข้อมูลเรื่องข้าวมีอพลาดโดนรูปขึ้นมาเอง. (2556, 18 สิงหาคม). **เดลินิวส์**. หน้า 1, 9-10.
- [2] **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** (2542ก). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

- [3] ประภาวดี สืบสนธิ. (2543). **สารนิเทศในบริบทสังคม.** กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ.
- [4] พวา พันธุ์เมฆา. (2541). **สารนิเทศกับการศึกษาค้นคว้า.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [5] **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 4 ธันวาคม 2556.** (2556). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [6] **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** (2542ข). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [7] **กาลามสูตร.** (2556). สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก <http://th.wikieedia.org/wiki>.
- [8] พระมหาภูฒิชัย วชิรเมธี. (2556, 14 สิงหาคม). ธรรมะอินเทอร์เน็ต: ลายแทงแห่งปัญญา. **เดลินิวส์**. หน้า 27.
- [9] **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชโองการพระราชทานแก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2550.** (2556). สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก <http://nntworld.prd.go.th/royalnews/home.php?id1185>